śrī-nārada-pañca-rātram

(2.1)

dvitīya-rātre prathamo 'dhyāyaḥ

athādhyātmika-varṇanam

śrī-mahādeva uvāca—
nārāyaṇaṁ namas kṛtya paramātmānam īśvaram |
śṛṇu nārada vakṣyāmi paramaṁ dharmam īpsitam ||1||
prakṛteḥ param iṣṭaṁ ca sarveṣām abhivāñchitam |
svecchāmayaṁ paraṁ brahma pañca-rātrābhidhaṁ smṛtam ||2||
kāraṇaṁ kārāṇānāṁ ca karma-mūla-nikṛntanam |
ananta-bīja-rūpaṁ ca svājñāna-dhvānta-dīpakam ||3||
sarveśvaraṁ sarva-dhāma paraṁ vairāgya-kāraṇam |
paramaṁ paramānanda-māyā-bandha-nikṛntanam ||4||
nirliptaṁ nirguṇaṁ sāraṁ vedānāṁ gopanīyakam |
karmiṇāṁ karmaṇāṁ śaśvat sākṣi-rūpaṁ sunirmalam ||5||
brahmeśa-śeṣa-pramukha-deva-vandyaṁ praśaṁsitam |
veda-jñānāgocaraṁ taṁ yogināṁ prāṇataḥ priyam ||6||
sarvādhāraṁ ca sarvādyaṁ sarva-sandeha-bhañjanam |
sarvābhīṣṭa-pradātāraṁ sarveṣāṁ ca sudurlabham ||7||
durārādhyaṁ ca sarveṣāṁ bhakti-sādhyaṁ ca muktidam |
maṅgalyaṁ maṅgalārhaṁ ca sarva-vighna-vināśanam ||8||
pavitraṁ tīrtha-pūtaṁ ca maṅgalānāṁ ca maṅgalam |
varaṁ sva-pada-dātāram bhakti-dāsya-pradaṁ hareḥ ||9||
pāpa-ghnaṁ puṇyadaṁ śuddhaṁ pāpendha-dāhanānalam |
sarvāvatāra-bījaṁ taṁ sarvāvatāra-varṇanaṁ ||10||
śruti-jñaṁ śruti-durbodhaṁ sarveṣāṁ śruti-sundaram |
prasādadaṁ cāśu-toṣaṁ prasāda-guṇa-saṁyutam ||11||
pañca-rātraṁ idaṁ brahman pañca-saṁvādam eva ca |
yatra pañca-vidhaṁ jñānaṁ triṣu lokeṣu durlabham ||12||
kṛṣṇena brahmaṇe dattaṁ goloke virajā-taṭe |
nirāmaye brahma-loke mahyaṁ dattaṁ ca brahmaṇā ||13||
purā sarvādi-sarge ca sarva-jñāna-pradaṁ śubham |
mayā tubhyaṁ pradattaṁ ca jñānāmṛtam abhīpsitam ||14||
tvam eva veda-vyāsāya paścād dāsyasi niścitam |
vyāso dāsyati putrāya nirjane 'pi śukāya ca ||15||
ataḥ paraṁ na dātavyaṁ yasmai kasmai ca nārada |
vinā nārāyaṇāṁśaṁ taṁ vyāsa-devaṁ supuṇyadam ||16||

satyaṁ satya-svarūpaṁ ca satī-satyavatī-sutam |
krameṇa varṇanaṁ sarvam eka-cittaṁ niśāmaya ||17||
sarvādyādhyātmikaṁ jñānaṁ veda-sāraṁ manoharam |
durgaṁ nānā-prakāraṁ ca nānā-tantreṣu putraka ||18||
sarva-sāroddhṛtaṁ tatra śrī-kṛṣṇa-pāda-sevanam |
sarveṣāṁ sammataṁ jñānaṁ nirliptaṁ bhava-bandhataḥ ||19||
lakṣa-ślokam idaṁ śāstraṁ śrī-kṛṣṇena kṛtaṁ purā |
kathayāmi kathaṁ brahman svalpaṁ saṁkṣepataḥ śṛṇu ||20||
ābrahma-stamba-paryantaṁ sarvaṁ kṛṣṇaṁ carācaram |
punas tasmin pralīnaṁ ca punar eva ca sambhavam ||21||
eka eveśvaraḥ śaśvad viśveṣu nikhileṣu ca |
sarve tat-karma-siddhāś ca mohitās tasya māyayā ||22||
anantasya ca kṛṣṇasyāpy anantaṁ guṇa-kīrtanam |
ananta-rūpā kīrtiś cāpy anantaṁ jñānam eva ca ||23||
nāmāny asyāpy anantāni tīrtha-pūtāni nārada |
anantāni ca viśvāni vicitra-kṛtrimāṇi ca ||24||
nānā-vidhāni sarvāṇi jīva-rūpāṇi sarvataḥ |
madhyamāni ca kṣudrāṇi mahanti cāpi sarvataḥ ||25||
pṛthak pṛthaK ca pratyekaṁ pratyakṣaṁ sarva-jīviṣu |
santataṁ santi ye devāḥ santo jānanti niścitam ||26||
paramātma-svarūpaś ca bhagavān rādhikeśvaraḥ |
nirliptaḥ sākṣi-rūpaś ca sa ca karmasu karmiṇāṁ ||27||
jīvas tat-pratibimbaś ca bhoktā ca sukha-duḥkhayoḥ |
kecid vadanti taṁ nityaṁ kāraṇasya guṇena ca ||28||
vidyamānāt tirodhānaṁ tirodhānāc ca saṁbhavaḥ |
dehād dehāntaraṁ yānti na mṛtyus tasya kutracit ||29||
tataḥ pralīnaḥ pralayaḥ paraṁ sarvālayālaye |
ato nitya-svarūpaś ca jīva eva yathātmakaḥ ||30||
kecid vadanty anityaś ca mithyaiva kṛtrimaḥ sadā |
pralīyate punas tatra pratibimbo yathā raveḥ ||31||
yathaiva śāta-kumbheṣu nirmaleṣu jaleṣu ca |
pratyekaṁ pratibimbaś ca dṛśya eva hi jīvinām ||32||
punaḥ pralīyate sūrye gateṣu ca ghaṭeṣu ca |
evaṁ candrasya boddhavyaṁ darpaṇe jīvane yathā ||33||
tasmin nityaṁ paraṁ brahma sajīvo nitya eva saḥ |
sarvāntarātmā bhagavān pratyakṣaṁ prati-jīviṣu ||34||
ahaṁ jñāna-svarūpaś ca jñānādhiṣṭhātṛ-devatā |
buddhi-rūpā bhagavatī sarva-śakti-svarūpiṇī ||35||
iyaṁ durgā tava puro viṣṇu-māyā sanātanī |
anayā mohitāḥ sarve kṛṣṇa-bhaktaṁ vinā mune ||36||
manaḥ-svarūpo brahmā ca mano 'dhiṣṭhātṛ-devatā |
svayaṁ sa viṣayī viṣṇuḥ prāṇāḥ pañca-svarūpiṇaḥ ||37||
ete hy abhyantare devī candraḥ sūryaś ca cakṣuṣoḥ |
sarve candrādayo devāś cendriyeṣu pṛthak pṛthak ||38||
dharmaḥ śīraś ca sarveṣāṁ jaṭhare ca hutāśanaḥ |

prāṇād bhinnaś ca pavanaḥ sa viśvāsaḥ prakīrtitaḥ ||39||
guṇeśaḥ kaṇṭha-deśasyo vighnado vighna-nāśa-kṛt |
skandaḥ pratāpa-rūpaś ca kāmo manasi kāmadaḥ ||40||
pāpaṁ puṇyaṁ hṛdayajaṁ lakṣmīḥ sattvānusāriṇī |
ākaṇṭha-deśāt sarveṣāṁ rasanāsu sarasvatī ||41||
saiva mantraṇā-rūpā pṛthaṅ muktyā ca sarvataḥ |
buddhijāḥ śaktayaḥ sarvā vidyante sarva-jantuṣu ||42||
nidrā tandrā dayā śraddhā tuṣṭiḥ puṣṭiḥ kṣamā ca kṣut |
lajjā tṛṣṇā yathecchā ca śāntiś cintā jarā jaḍā ||43||
yāte svāmini yānty ete nara-devam ivānugāḥ |
cintā jvarā ca satataṁ śobhāṁ puṣṭiṁ ca dveṣṭiṁ ca ||44||
sarveṣāṁ jīvinām eva deho 'yaṁ pāñca-bhautikaḥ |
pṛthivī vāyur ākāśas tejas toyam iti smṛtaḥ ||45||
sva-dehe ca prapatite sva-bhāgaṁ prāpnuvanti ca |
pṛthak pṛthak ca pratyekam ekam eva krameṇa ca ||46||
saṅketa-pūrvakaṁ nāma tat smaranti ca bāndhavāḥ |
rudanti satataṁ bhrāntyā māyayā māyinas tathā ||47||
tasmāt santo hi sevante śrī-kṛṣṇa-caraṇāmbujam |
nityaṁ satyam abhayadaṁ janma-mṛtyu-jarā-haram ||48||
prabhāta-svapnavad viśvam anityaṁ kṛtrimaṁ mune |
pādma-padmārcitaṁ pāda-padmaṁ bhaja harer mudā ||49||
mayoktaṁ prathamaṁ jñānaṁ jñānaṁ pañca-vidheṣu ca |
dvitīyaṁ śrūyatāṁ vatsa yat-sāraṁ kṛṣṇa-bhaktidam ||50||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
prathama-jñānādhyātmika-varṇanaṁ nāma
prathamo 'dhyāyaḥ
||1||

(2)

dvitīya-rātre dvitīyo 'dhyāyaḥ

atha bhakti-jñāna-nirūpaṇam

śrī-mahādeva uvāca—
hari-bhakti-pradaṁ jñānaṁ jñānaṁ pañca-vidheṣu ca |
viduṣāṁ vāñchitā muktiḥ satataṁ paramā satām ||1||
sā ca śrī-kṛṣṇa-bhakteś ca kalāṁ nārhati ṣoḍaśīm |
śrī-kṛṣṇa-bhakta-saṅgena bhaktir bhavatī naiṣṭhikī ||2||
animittā ca sukhadā hari-dāsya-pradā śubhā |
yathā vṛkṣa-latānāṁ ca navīnaḥ komalāṅkuraḥ ||3||
vardhate megha-varṣeṇa śuṣkaḥ sūrya-kareṇa ca |
tathaiva bhaktālāpena bhakti-vṛkṣa-navāṅkuraḥ ||4||
vardhate śuṣkatāṁ yāti cābhaktālāpa-mātrataḥ |
tasmād bhaktaiḥ sahālāpaṁ kurute paṇḍitaḥ sadā ||5||
yāty evābhakta-saṁsargād duṣṭāt sarpād yathā naraḥ |
ālāpād gātra-saṁsparśāt śayanāt saha-bhojanāt ||6||
sañcaranti ca pāpāni taila-vindum ivāmbhasā |
saṁsarga-jā guṇā doṣā bhavanty eva hi jīvinām ||7||
tasmāt satāṁ hi saṁsargaṁ santo vāñchanti saṁtatam |
mune saṁsarga-jo doṣo vastūnāṁ prabhaved iha ||8||
hīna-dhātu-prasaṅgena svarṇa-doṣaḥ prajāyate |
tasmāc ca hīna-saṁsargaṁ na vāñchanti manīṣiṇaḥ ||9||
tasmād vaiṣṇava-saṁsargaṁ kurvanti vaiṣṇavāḥ sadā |
kurvanti vaiṣṇavāḥ śaśvat ṣaḍ-vidhaṁ bhajanaṁ hareḥ ||10||
smaranaṁ kīrtanaṁ caiva vandanaṁ pāda-sevanaṁ |
pūjanaṁ satataṁ bhaktyā paraṁ svātma-nivedanam ||11||
gṛhṇāti bhakto bhaktyā ca kṛṣṇa-mantraś ca vaiṣṇavāt |
avaiṣṇavād gṛhītvā ca hari-bhaktir na vardhate ||12||
cāṇḍalād api pāpī sa śrī-kṛṣṇa-vimukho naraḥ |
niṣphalaṁ tad-dharma-karma nādhikārī sa karmaṇām ||13||
śaśvad aśuciḥ pāpiṣṭho nindāṁ kṛtvā hasaty api |
bhagavantaṁ bhāgavatam ātmānaṁ naiva manyate ||14||
guru-mukhāt kṛṣṇa-mantro yasya karṇe viśed aho |
taṁ vaiṣṇavaṁ mahā-pūtaṁ pravadanti purā-vidaḥ ||15||
mantra-grahaṇa-mātreṇa naro nārāyaṇānujaḥ |
puruṣāṇāṁ śataṁ sārdhaṁ svātmānaṁ ca samuddharet ||16||
mātā-mahānāṁ śatakaṁ sodaraṁ mātaraṁ sutam |
bhṛtyaṁ kalatraṁ bandhuś ca śiṣya-vargāṁs tathaiva ca ||17||
yadā nārāyaṇa-kṣetre mantraṁ gṛhṇāti vaiṣṇavāt |
viṣṇuḥ puṁsāṁ sahasraṁ ca līlayā ca samuddharet ||18||
mayā śrī-kṛṣṇa-mantraś ca kṛṣṇālaye mune purā |
goloke virajā-tīre nīre kṣīra-nibhe 'male ||19||

śata-lakṣa-japaṁ kṛtvā puṇye vṛndāvane vane |
śrī-kṛṣṇānugraheṇaiva mantraḥ siddho babhūva me ||20||
brahma-bhālodbhavo 'haṁ ca sarvādi-sargato mune |
prāptaṁ mṛtyuñjayaṁ jñānaṁ kṛṣṇāc ca paramātmanaḥ ||21||
siddho mṛtyuñjayo 'haṁ nitya-nūtana-vigrahaḥ |
brahmaṇaḥ patanenaiva nimeṣo me yathā hareḥ ||22||
evaṁ teṣāṁ pārṣadānāṁ nāsti mṛtyur yathā hareḥ |
yasmin dehe labhen mantraṁ vaiṣṇavo vaiṣṇavād api ||23||
pūrva-karmāśritaṁ dehaṁ tyaktvā sa pārṣado bhavet |
pañca-vaktreṇa satataṁ tan-nāma-guṇa-kīrtanam ||24||
karomi bhāryayā sārdhaṁ putrābhyāṁ cāpi nārada |
tad dinaṁ durdinaṁ manye meghāc channaṁ na durdinam ||25||
yad dinaṁ kṛṣṇa-saṁlāpa-kathā-pīyuṣa-varjitam |
taṁ kṣaṇaṁ niṣphalaṁ manye śrī-kṛṣṇa-kīrtanaṁ vinā ||26||
āyur harati kālaś ca puṁsāṁ tat-kīrtanena ca |
taṁ kṣaṇaṁ maṅgalaṁ manye sarva-harṣa-karaṁ param ||27||
tasmāt pāpāḥ palāyante vainateyād ivoragāḥ |
brahmaṇāpi purā labdhas tasmāt tan-mantra eva ca ||28||
padma-nābha-nābhi-padme śata-lakṣaṁ jajāpa sa |
tadālalāpa jñānaṁ ca nirmalaṁ sṛṣṭi-kāraṇam ||29||
animādika-siddhiṁ ca cakāra tat-prabhāvataḥ |
sṛṣṭiṁ ca vividhāṁ kṛtvā vidhātā ca babhūva saḥ ||30||
baraṁ tasmai dadau kṛṣṇo mat-samatvaṁ bhaveti ca |
śeṣas tat-kalayā pūrvaṁ babhūva kaśyapātmajaḥ ||31||
tasmāt samprāpa tan-mantraṁ siddhaḥ koṭi-japena ca |
sahasra-śirasas tasya mastakasyaika-deśataḥ ||32||
viśvaṁ sarṣapavat sarpasyaikadeśe yathā mune |
kūrmas tat-kalayā pūrvaṁ babhūvāyonijaḥ svayam ||33||
anantas tat-pṛṣṭha-deśe gajendre maśako yathā |
vāyv-ādhāraś ca kūrmaś ca jalādhāraḥ samīraṇaḥ ||34||
mahaj-jalaṁ mahā-viṣṇoḥ pratyekaṁ loma-kūpataḥ |
mahā-viṣṇur jalādhāraḥ sarvādhāro mahaj-jalam ||35||
śūnyāśrayaṁ nirādhāraṁ param etan mahaj-jalam |
tasmin mahaj-jale śete babhūva kalayā hareḥ ||36||
mahaj-jalaṁ mahā-vāyur babhūva kalayā hareḥ |
rādhā-garbhodbhavo ḍimbhaḥ sa ca ḍimbhodbhavaḥ purā ||37||
babhañja ḍimbhaḥ sahasā golokāt preritas tathā |
bhūtvā dvi-khaṇḍaṁ patito ḍimbho magno jalārṇave ||38||
bālaś ca śete toye paryaṅke ca yathā nṛpaḥ |
mahā-viṣṇoś ca lomnāṁ ca vivareṣu pṛthak pṛthak ||39||
brahmāṇḍāni ca pratyekam asaṁkhyāni ca nārada |
pṛthak pṛthak jalaṁ vyāptaṁ pratilomnaś ca kūpataḥ ||40||
vāyus tad-ūrdhvaṁ pratyekaṁ tad-ūrdhvaṁ kamaṭhas tathā |
śeṣaḥ kamaṭha-pṛṣṭhe ca sahasra-mita-mastakaḥ ||41||
mastakasyaika-deśe ca ḍimbhaḥ sarṣapavan mune |

ḍimbhāntare ca brahmāṇḍam anityaṁ kṛtrimaṁ ca tat ||42||
ḍimbhāntare ca brahmāṇḍa-nirmāṇa-kramam īpsitam |
sadbhir jñātaṁ śruti-dvārā sākṣād dṛṣṭaṁ mayā mune ||43||
evaṁ ca sapta-pātālaṁ yathaivāṭṭhālikā-gṛham |
prayayuḥ parinirmāṇaṁ krameṇa ca pṛthak pṛthak ||44||
atalaṁ vitalaṁ caiva sutalaṁ ca talātalam |
rasātalaṁ mahātalaṁ pātālaṁ parikīrtitam ||45||
vitalaṁ sundaraṁ śuddhaṁ nirmāṇaṁ svargavan mune |
sad-ratna-racitaṁ sarvam īśvarecchā-vinirmitam ||46||
pātālādhas talaṁ kṛṣṇaṁ gabhīraṁ ca bhayānakam |
ḍimbhādharaṁ taj-jalaṁ ca ḍimbhāḍhaḥ śeṣa eva ca ||47||
atalopari toyaṁ ca toyopari vasundharā |
kāñcanī bhūmi-saṁyuktā sapta-dvīpa-manoharā ||48||
sapta-sāgara-saṁyuktā vana-śaila-saridyutā |
varttulā candra-vimbhābhā jala-madhye 'bja-patravat ||49||
jambu-dvīpaś ca tan-madhye lavaṇodena veṣṭhitaḥ |
lavaṇoda-samudraś ca lakṣa-yojana-prasthakaḥ ||50||
dairdhyaṁ tasmād daśa-guṇo grāmasya parikhā yathā |
upadvīpair bahutaraiḥ śobhāyuktaiḥ samanvitaḥ ||51||
jambu-dvīpe jambu-vṛkṣo vistīrṇo 'tivicitrakaḥ |
śyāma-varṇaṁ pakva-phalaṁ gajendra-nibham eva ca ||52||
sumeru-śikharo yatra kailāsaḥ śaṅkarālayaḥ |
ratnākaro hima-girir dvīpa-madhye manoharaḥ ||53||
meroś cāṣṭasu śṛṅgeṣu vicitrāviṣkṛteṣu ca |
yatrāṣṭa-loka-pālānām āśramāṇi ca nārada ||54||
indro vahniḥ pitṛ-patinair ṛto varuṇo marut |
kuvera īśaḥ patayaḥ pūrvādīnāṁ diśāṁ kramāt ||55||
eteṣām ālayaṁ śuddhaṁ ramaṇīyaṁ manoharam |
pūrvasmād eva pratyekaṁ krameṇa ca pṛthak pṛthak ||56||
ūrdhvaṁ śṛṅgo 'tivistīrṇo brahma-lokas tad-agrataḥ |
brahma-lokordhva-ḍimbhaś ca viśvaṁ ḍimbhāntaraṁ tathā ||57||
ūrdhva-śṛṅge ṣaṣṭa-loke brahma-lokas tad-ūrdhvataḥ |
bhūr-loko 'pi bhuvar-lokaḥ svar-lokaś ca tathaiva ca ||58||
jana-loko mahar-lokaḥ satya-lokaś ca madhyataḥ |
catur-yuge satya-loke pūrṇo dharmaś ca santatam ||59||
brahma-lokasya vāme ca dhruva-lokas tathaiva ca |
viśvaṁ ca brahma-lokāntaṁ sraṣṭā sṛṣṭañca kṛtrimam ||60||
jambu-dvīpaś ca kathito yathā dṛṣṭo mayā mune |
sarit-śailair bahu-vidhaiḥ kānanaiḥ kandarair yutaḥ ||61||
yatra bhārata-varṣaṁ ca sarveṣām īpsitaṁ varam |
karma-kṣetraṁ satāṁ sadbhiḥ praśasyaṁ puṇyadaṁ param ||62||
āvirbhāvo 'tra kṛṣṇasya yatra vṛndāvanaṁ vanam |
anya-sthāne sukhaṁ janma niṣphalaṁ ca gatāgatam ||63||
bhārate ca kṣaṇaṁ janma sārthakaṁ śubha-karma-jam |
aneka-janma-puṇyena sādhūnāṁ janma bhārate ||64||

kṛṣṇānugrahato vidvān labdhvā ca janma bhārate |
na bhajet kṛṣṇa-pādābjaṁ tad atyanta-viḍambanam ||65||
asārthakaṁ tasya janma vṛthā tad-garbha-yātanā |
niṣphalaṁ tac-charīraṁ ca naśvaraṁ vyartha-jīvanam ||66||
jīvan mṛto hi pāpī sa cāṇḍālād adhamo 'śuciḥ |
bhuṅkte nityam abhakṣyaṁ cāpy anivedyaṁ harer aho ||67||
viṇ-mūtra-kḷpta-bhakṣyaṁ ca nityaṁ bhuṅgkte ca śūkaraḥ ||
nahi kḷptam abhakṣyaṁ ca bhuṅgkte sa śūkarādhamaḥ ||68||
abhakṣyaṁ brāhmaṇānāṁ tad anivedyaṁ harer aho |
annaṁ viṣṭhā jalaṁ mūtraṁ yad viṣṇor aniveditam ||69||
nityaṁ pādodakaṁ bhuṅkte naivedyaṁ ca harer dvija |
tan-mantra-grahaṇaṁ kṛtvā jīvan-mukto hi bhārate ||70||
tasyaiva pāda-rajasā sadyaḥ pūtā vasundharā |
sarvāny eva hi tīrthāni pavitrāṇi ca nārada ||71||
sa eva śuddhaḥ sarveṣu sadyo mukto mahī-tale |
pade pade 'śva-medhasya labhate niścitaṁ phalam ||72||
evaṁ bhṛtyasya rakṣārthaṁ kṛṣṇo datvā sudarśanam |
tathāpi sustho na prītas taṁ tyaktum akṣamaḥ kṣaṇam ||73||
evaṁ bhūto dayā-sindhur bhaktānugraha-kātaraḥ |
ataḥ santo hi taṁ tyaktvā na sevante surāntaram ||74||
jambu-dvīpaś ca kathitaḥ svargān meru-krameṇa ca |
anyeṣām api dvīpānāṁ śrūyatām anuvarttanam ||75||
jambu-dvīpāt paraḥ plakṣas tato 'pi dvi-guṇa-kramāt |
vṛtaś cekṣurasādena pūrvasmād dvi-guṇena ca ||76||
pūrvasmād dvi-guṇair yuktaḥ saric-chaila-vanādikaiḥ |
nānā-vidha-bhogād yuktaḥ śuddho 'tisundaraḥ ||77||
tatra krīḍanti tatra-sthā jarā-rogādi-varjitāḥ |
na tatra karmaṇo janma bhuṅkte karma purātanam ||78||
bhuktvā śubhāśubhaṁ karma svargaṁ vā narakaṁ punaḥ |
vrajanti te krameṇaiva mūḍhāḥ prāktanato mune ||79||
plakṣa-dvīpāt paraḥ śāka-dvīpo hi sundaro mune |
pūrvasmād dvi-guṇo yuktaḥ suroda-dvi-guṇena ca ||80||
śāka-dvīpat kuśa-dvīpo dvi-guṇaḥ sumanoharaḥ |
pūrvasmād dvi-guṇenaiva ghṛtodena samāvṛtaḥ ||81||
kuśa-dvīpāc ca dvi-guṇo vaka-dvīpo mahā-mune |
vṛto dadhi-samudreṇa kramāt tad-dviguṇena ca ||82||
vaka-dvīpāc ca dvi-guṇaḥ śālmali-dvīpa eva ca |
pūrvasmād dvi-guṇenaiva kṣīrodena samāvṛtaḥ ||83||
śveta-dvīpaś ca kṣīrode copadvīpo manoharaḥ |
tatraiva bhagavān viṣṇuḥ sevitaḥ sindhu-kanyayā ||84||
nārāyaṇāṁśo vaikuṇṭhaḥ śuddhaḥ sattva-guṇāśrayaḥ |
śyāmaś catur-bhujaḥ śānto vana-mālā-vibhūṣitaḥ ||85||
catur-bhujaiḥ śyāma-varṇaiḥ pārṣadaiḥ parivāritaḥ |
brahmādibhis tūyamāno munibhiḥ sanakādibhiḥ ||86||
sukhado mokṣadaḥ śrīmān pradātā sarva-sampadām |

dvīpaś ca vartulākāro viśuddhaś candra-vimbavat ||87||
yojanāyuta-vistīrṇo dairdhyaṁ ca tat-samaḥ sadā |
amūlya-ratna-nirmāṇo babhūva svecchayā hareḥ ||88||
ātmānaṁ manyate tucchaṁ viśva-karmā nirīkṣya yam |
samāvṛtaṁ pārṣadānāṁ śivirair lakṣa-koṭibhiḥ ||89||
udyānaiḥ kalpa-vṛkṣāṇāṁ saṁsaktaṁ śata-koṭibhiḥ |
śata-koṭibhir aṣṭābhiḥ kāma-dhenubhir āvṛtam ||90||
puṣpodyānair āvṛtaiś ca sarobhiḥ śata-koṭibhiḥ |
gandharvair nartakaiḥ siddhair yogendrair apsaro-gaṇaiḥ ||91||
tasmād dvīpāc ca dvi-guṇaḥ krauñca-dvīpo manoharaḥ |
pūrvasmād dvi-guṇenaiva jalodena samāvṛtaḥ ||92||
sapta-dvīpāś ca kathitāḥ sarit-sāgara-kānanāḥ |
śailair bahu-vidhair yuktāḥ sundaraiḥ kandarodaraiḥ ||93||
tat-parā kāñcanī bhūmiḥ sarva-sattva-vivarjitā |
tejaḥ-svarūpā paramā prajvalantī divāniśam ||94||
evaṁ ḍimbhodara-sthaṁ ca viśvaṁ viśva-sṛjā kṛtam |
ḍimbhas tal-loma-kūpe ca mahā-viṣṇuś ca nārada ||95||
yāvanti loma-kūpāṇy aviṣkṛtāni harer aho |
tāvanty eva hi viśvāni cāsaṁkhyāni ca nārada ||96||
jale śete mahā-viṣṇur jalaṁ tat-pratilomasu |
jalopari mahā-vāyur vāyor upari kacchapaḥ ||97||
kacchapopari śeṣaś ca gajendra-maśako yathā |
sahasram ūrdhvaṁ śeṣasya mastakasyaika-deśataḥ ||98||
viśvādhāraś ca ḍimbhaś ca śūrpe ca sarṣapo yathā |
sa eva ca mahā-viṣṇuḥ kṛṣṇasya paramātmanaḥ ||99||
ṣoḍaśāṁśo bhagavataḥ parasya prakṛteḥ pareḥ |
brahmādi-stamba-paryantaṁ sarvaṁ mithyaiva nārada |
bhaja satyaṁ paraṁ brahma rādheśaṁ tri-guṇāt param ||100||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
bhakti-jñāna-nirūpaṇaṁ nāma
dvitīyo 'dhyāyaḥ
||2||

(3)

dvitīya-rātre tṛtīyo 'dhyāyaḥ

atha hari-bhakti-nirūpaṇaṁ

śrī-nārada uvāca—
śrutaṁ nātha kim amṛtam apūrvaṁ paramādbhutam |
bhakti-jñānaṁ paraṁ śuddham amalaṁ komalaṁ vibho ||1||
ataḥ paraṁ yam aparaṁ tīrtha-kīrter guṇāntaram |
jñānāmṛtaṁ rasaṁ śuddhaṁ kathyatāṁ śravaṇāmṛtam ||2||

śrī-mahadeva uvāca—
guṇāntaraṁ tīrtha-kīrteḥ ko vā vaktuṁ kṣamo mune |
nāhaṁ brahmā ca śeṣaś ca dharmaḥ sūryas tathaiva ca ||3||
nārāyaṇarṣir bhagavān nararṣiḥ kapilas tathā |
sanat-kumāro vedāś cāṣyanyaḥ ko vā na bhāratī ||4||
paramātmā yathā dṛṣṭaḥ simā ca nabhasas tathā |
yathā dṛṣṭaṁ manaś cāpi buddhir jñānaṁ vivecanam ||5||
tathā guṇaś ca kṛṣṇasya sarvā jñātaś ca nārada |
tathāpi vakti taj jñānaṁ paṇḍitaś ca yathāgamam ||6||
kalāḥ kalāṁśās tasyāpi ye ye santaś ca yoginaḥ |
te mahāntaś ca pūjyāś cāpy aṁśaṁ vaktuṁ ca kaḥ kṣamaḥ ||7||
naiva kṛṣṇāt paro devī naiva kṛṣṇāt paraḥ pumān |
naiva kṛṣṇāt paro jñānī na yogī ca tataḥ paraḥ ||8||
naiva kṛṣṇāt paroḥ siddhas tat-paro 'pi nahīśvaraḥ |
na tat-paraś ca janako viśveṣāṁ paripālakaḥ ||9||
na tat-paraś balavān buddhimān kīrtimāṁs tathā |
na tat-paraḥ satya-vādī dayāvān bhakta-vatsalaḥ ||10||
na tat-paraś ca guṇavān suśīlaś ca jitendriyaḥ |
śuddhāśrayaś ca śuddhaś ca na tasmād bhakta-vatsalaḥ ||11||
na tasmāt paro dharmī pradātā sarva-sampadām |
nahi tasmādt paraḥ śānto laksmī-kāntāt paraś ca kaḥ ||12||
ananta-koṭi-brāhmāṇḍo mohito māyayā yayā |
sā cātibhītā purato yam eva stotum akṣamā ||13||
sarasvatī jaḍī-bhūtā yam eva stotum akṣamā |
mahā-lakṣmīś cātibhītā pāda-padmaṁ nisevate ||14||
pratyekaṁ prativiśveṣu mahā-viṣṇuś ca lomasu |
koṭiśaḥ koṭiśaḥ santi devā brahmādayo mune ||15||
yathā reṇur asaṁkhyaś ca tathā viśvāni nārada |
eteṣām īśvaraś caiko rādheśaḥ prakṛteḥ paraḥ ||16||
ity evaṁ kathitaṁ kiñcit kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi |
anirūpyaḥ kṛṣṇa-guṇo yathā viśvaṁ yathā rajaḥ ||17||

nārada uvāca—

rādhodbhavaṁ vada vibho śrotuṁ kautūhalaṁ mama |
kā vā sā kuta utpannā tat-prabhāvaś ca kaḥ śiva ||18||

śrī-mahādeva uvāca—
sarvādi-sarga-paryantaṁ śṛṇu nārada man-mukhāt |
eko 'yaṁ na dvitīyaś ca deho me tejaso 'ntare ||19||
goloko nitya-vaikuṇṭho yathākāśo yathādiśaḥ |
yathā sa paramātmā ca sarveṣāṁ jagatām api ||20||
dvi-bhujaḥ so 'pi goloke babhrāma rāsa-maṇḍale |
gopa-veṣaś ca taruṇo jalada-śyāma-sundaraḥ ||21||
koṭīn sadṛśaḥ śrīmāṁs tejasā prajvalann iva |
atīva-sukha-dṛśyaś ca koṭi-kandarpa-ninditaḥ ||22||
dṛṣṭvā śūnyaṁ sarva-viśvam ūrdhvaṁ cādhopi tulyakam |
sṛṣṭy-unmaukhaś ca śrī-kṛṣṇaḥ sṛṣṭiṁ kartuṁ samudyataḥ ||23||
eka īśaḥ prathamato dvidhā-rūpo babhūva saḥ |
ekā strī viṣṇu-māyā yā pumān ekaḥ svayaṁ vibhuḥ ||24||
sa ca svecchāmayaḥ śyāmaḥ saguṇo nirguṇaḥ svayam |
tāṁ dṛṣṭvā sundarīṁ līlāṁ ratiṁ kartuṁ samudyataḥ ||25||
sā dadhāva nacovāca bhītā manasi kampitā |
tāṁ dhṛtvorasi saṁsthāpya sa uvācātilajjitām ||26||
strī-jāty-adhiṣṭhātṛ-devīṁ mūla-prakṛtim īśvarīm |
tat-prāṇādhiṣṭhātṛ-devīṁ tad-vāmāṅga-samudbhavām ||27||

śrī-bhagavān uvāca—
mama prāṇādhidevī tvaṁ sthirā bhava mamorasi |
atra sthānaṁ mayā dattaṁ tubhyaṁ prāṇeśvari priye ||28||
prāṇebhyo 'pi priyatame paramādyā sanātani |
tyaja lajjāṁ kṣamāśīle nava-saṁgama-lajjite ||29||

ity evam uktvā tāṁ devīṁ priyāṁ kṛtvā sva-vakṣasi |
cucumba gaṇḍaṁ kaṭhinam āśiśleṣa-stanaṁ mudā ||30||
śayyāha rati-kartīṁ kṛtvā payaḥ phena-nibhā śubhām |
sugandhi-vāyu-saṁyuktā puṣpa-candana-cārcitām ||31||
sa reme rāmayā sārdhaṁ yāvad vai brahmaṇo vayaḥ |
vidagdhayā vidagdhena babhūva saṅgamaḥ śubhaḥ ||32||
etad-ante tad-udare vīryādhānaṁ cakāra saḥ |
garbhaṁ dadhāra sā devī yāvad vai brahmaṇo vayaḥ ||33||
bhūri-śrameṇa kṛṣṇasya gātre dharmo babhūva ha |
adhaḥ papāta tad bindukaṇam eva ca nārada ||34||
dadhāra taj-jalaṁ śūnye nitya-vāyuś ca yogataḥ |
tad eva plāvayām āsa viśve corasi sarvataḥ ||35||
rāse saṁbhūya taruṇīm ādadhāra hareḥ puraḥ |
tena rādhā samākhyātā purā-vidbhiś ca nārada ||36||
kṛṣṇa-vāmāṁśa-saṁbhūtā babhūva sundarī purā |
yasyāś cāṁśāṁśa-kalayā babhūvur deva-yoṣitaḥ ||37||

rā-śabdoc cāraṇād bhakto bhaktiṁ muktiṁ ca rātiṁ saḥ |
dhā-śabdoś cāraṇenaiva dhāvaty eva hareḥ padam ||38||
suṣāva ḍimbhaṁ sā devī rāse vṛndāvane vane |
dṛṣṭvā ḍimbhaṁ krudhā rādhā prerayām āsa pādataḥ ||39||
papāta ḍimbhastoye ca dvi-khaṇḍaś ca babhūva saḥ |
ḍimbhāntare ca yo vālo mahā-viṣṇuḥ sa eva hi ||40||
tal-loma-vivareṣv eva brahmāṇḍāni pṛthak pṛthak |
pratyekaṁ māyayāsaṁkhya-ḍimbhāś cāpy abhavan purā ||41||
viśVāny eva hi bhūrīṇi teṣām abhyantaraṁ mune |
babhūvur evaṁ kramataḥ pratyekaṁ ca pṛthak pṛthak ||42||
ity evaṁ kathitaṁ vipra rādhikākhyānam eva ca |
gopanīyaṁ purāṇeṣu svādu svādu pade pade ||43||
janma-mṛtyu-jarā-vyādhi-haraṁ mokṣa-karaṁ param |
hari-dāsya-pradaṁ tasya bhaktidaṁ śubhadaṁ śubham ||44||
sarvaṁ te kathitaṁ vatsa yat te manasi vāñchitam |
yathā śrutaṁ kṛṣṇa-mukhāt kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi ||45||

śrī-nārada uvāca—
kim apūrvaṁ śrutaṁ śambho yogīndrāṇāṁ guror guro |
samāsena sarvam uktaṁ vyāsena vaktum arhasi ||46||
purā tvayoktaṁ devīnāṁ devānāṁ caritaṁ śiva |
jagat-prasūṁ ca pṛcchatīṁ pārvatīṁ puṣkarāśrame ||47||
rādhākhyānaṁ tatra noktaṁ kathaṁ vā viduṣāṁ guro |
sarva-bījeśvara sarva-veda-kāraṇa-kāraṇa ||48||
māṁ bhaktam anuraktaṁ ca vada veda-vidāṁ vara |
kṛpāṁ kuru kṛpā-sindho dīna-bandho parāt para ||49||

śrī-mahā-deva uvāca—
apūrvaṁ rādhikākhyānaṁ gopanīyaṁ sudurlabham |
sadyo mukti-pradaṁ śuddhaṁ veda-sāraṁ supuṇyadam ||50||
yathā brahma-svarūpaś ca śrī-kṛṣṇaḥ prakṛteḥ paraḥ |
tathā brahma-svarūpā ca nirliptā prakṛteḥ parā ||51||
yathā sa eva saguṇaḥ kāle karmānurodhataḥ |
tathaiva karmaṇā kāle prakṛtis tri-guṇātmikā ||52||
tasyaiva parameśasya prāṇeṣu rasanāsu ca |
buddhau manasi yogena prakṛteḥ sthitir eva ca ||53||
āvir-bhāvas tiro-bhāvas tasyāḥ kālena nārada |
na kṛtrimā ca sā nityā satya-rūpā yathā hariḥ ||54||
prāṇādhiṣṭhātrī yā devī rādhā-rūpā ca sā mune |
rasanādhiṣṭhātrī yā devī durgā durgati-nāśinī ||55||
buddhy-adhiṣṭhātrī yā devī durgā durgati-nāśinī |
adhunā yā hima-gireḥ kanyā nāmnā ca pārvatī ||56||
sarveṣām api devānāṁ tejaḥsu samādhisṭhatā |
saṁhantrī sarva-daityānāṁ deva-vairi-vimardanī ||57||
sthāna-dātrī ca teṣāṁ ca dhātrī tri-jagatām api |

kṣut-pipāsā dayā nidrā tuṣṭiḥ puṣṭiḥ kṣamā tathā ||58||
lajjā bhrāntiś ca sarveṣām adhidevī prakīrtitā |
mano 'dhiṣṭhātrī devī sā sāvitrī vipra-jātiṣu ||59||
rādhā-vamāṁśa-sambhūtā mahā-lakṣmīḥ prakīrtitā |
aiśvaryādhiṣṭhātrī devīśvarasya hi nārada ||60||
tad-aṁśā sindhu-kanyā ca kṣīroda-mathanodbhavā |
martya-lakṣmīś ca sā devī patnī kṣīroda-śāyinaḥ ||61||
tad-aṁśā svarga-lakṣmīś ca śakrādīnāṁ gṛhe gṛhe |
svayaṁ devī mahā-lakṣmīḥ patnī vaikuṇṭha-śāyinaḥ ||62||
sāvitrī brahmaṇaḥ patnī brahma-loke nirāmaye |
sarasvatī dvidhā-bhūtā puraiva sājñayā hareḥ ||63||
sarasvatī bhāratī ca yogena siddha-yoginī |
bhāratī brahmaṇaḥ patnī viṣṇoḥ patnī sarasvatī ||64||
rādhādhiṣṭhātrī devī ca svayaṁ raseśvarī parā |
vṛndāvane ca sā devī pari-pūrṇatamā satī ||65||
rāsa-maṇḍala-madhye ca rāsa-krīḍāṁ cakāra sā |
kṛṣṇa-carvita-tāmbūlaṁ cakhāda rādhikā satī ||66||
rādhā-carvita-tāmbūlaṁ cakhāda madhu-sūdanaḥ |
ekāṅko hi tanor bhedo dugdha-dhāraṇyayor yathā ||67||
bhedakā narakaṁ yānti yāvac candra-divākarau |
tayor bhedaṁ kariṣyanti ye ca nindanti rādhikām |
kumbhī-pākena pacyante yāvad vai brahmaṇo vayaḥ ||68||

śrī-nārada uvāca—
rādhā-mantreṣu yo mantraḥ pradhānaḥ pūjtaḥ satām |
tan me brūhi jagan-nātha yad dhyānaṁ kavacaṁ stavam ||69||
pūjā-vidhānaṁ tan-mantraṁ yad yat pūjā-phalaṁ śiva |
samāsena kṛpā-sindho māṁ bhaktam api kathyatām ||70||

śrī-mahādeva uvāca—
nārāyaṇarṣiṇā dattaṁ subhadra-brāhmaṇāya ca |
kavacaṁ yan muni-śreṣṭha tad eva kavacaṁ paraṁ ||71||
ṣaḍ-askharī mahā-vidyā śrī-kṛṣṇenaiva sevitā |
sāra-bhūtā ca mantreṣu dāsya-bhakti-pradā hareḥ ||72||
dhyāṇaṁ stotraṁ sarva-pūjyaṁ sāma-vedoktam eva ca |
kārtikī-pūrṇimā-prāptaṁ narāṇāṁ janma-khaṇḍanaṁ ||73||
paramānanda-sandoha-kavacaṁ tat sudurlabham |
yad dhṛtaṁ kaṇṭha-deśe ca kṛṣṇena paramātmanā ||74||

nārada uvāca—
ṣaḍ-akṣarīṁ mahā-vidyāṁ vada veda-vidāṁ vara |
kena kenopāsitā sā kiṁ vā tat-phalam īśvara ||75||

śrī-mahādeva uvāca—
ṣaḍ-akṣarī mahā-vidyā vedeṣu ca sudurlabhā |

niṣiddhā hariṇā pūrvaṁ vaktum eva hi nārada ||76||
pārvatyā pari-pṛṣṭena mayā noktā purā mune |
asmākaṁ prāṇa-tulyā ca kṛṣṇasya paramātmanaḥ ||77||
sarva-siddhi-pradā vidyā bhakti-mukti-pradā hareḥ |
vahni-stambhaṁ jala-stambhaṁ mṛdāṁ ca manasas tathā ||78||
sarvaṁ jānāti bhaktaś ca vidyā siddhir bhaved yadi |
yadā nārāyaṇa-kṣetre daśa-lakṣaṁ japec chuciḥ ||79||
mantra-siddhir bhavet tasya viṣṇu-tulyo bhaven naraḥ |
ity evaṁ kathitaṁ vatsa mantra-tantra-parākramam ||80||
rājyaṁ deyaṁ śiro deyaṁ prāṇā deyāś ca nārada |
putro deyaḥ priyā deyā dharmaṁ deyaṁ sudurlabham ||81||
jñānaṁ mṛtyuñjayaṁ nāma yadi deyaṁ mahā-mune |
tathāpi gopanīyā ca na deyā sā ṣaḍ-akṣarī ||82||
brahma-śāpa-bhayād vipra tathāpi kathayāmy aham |
snātaḥ śuddhāmbara-dharo yatī saṁyaty eva ca ||83||
gṛhṇīyāc ca mahā-vidyāṁ kāma-dhenu-svarūpiṇīm |
pradātrīṁ kavitāṁ vidyāṁ sarva-siddhiṁ ca sampadām ||84||
balaṁ putraṁ mahā-lakṣmīṁ niścalāṁ śata-pauruṣīm |
bhaktiṁ dāsya-pradām ante goloke vāsam īpsitam ||85||
mantra-grahaṇa-mātreṇa naro nārāyaṇo bhavet |
koṭi-janmārjitāt pāpān mucyate nātra saṁśayaḥ ||86||
puruṣāṇāṁ śataṁ caiva līlayā ca samuddharet |
mātaraṁ bhrātaraṁ putraṁ patnīṁ ca bāndhavāṁs tathā ||87||
mantra-grahaṇa-mātreṇa sadyaḥ pūto bhaven naraḥ |
yathā suvarṇaṁ vahnau ca gaṅga-toye yathā naraḥ ||88||
tasyaiva pāda-rajaso sadyaḥ pūtā vasundharā |
pavitrāṇi ca tīrthāni tulasī cāpi jāhnavī ||89||
pade pade 'śva-medhasya labhate niścitaṁ phalam |
ṣaḍ-akṣarīṁ mahā-vidyāṁ yo gṛhṇīyāc ca puṇyadaḥ ||90||
bhūta-vargāt parād varṇo dvitīyo dīrghavān mune |
catur-varga-turīyaś ca dīrghavāṁś ca phala-pradaḥ ||91||
bhūta-vargāt paro varṇo vāṇīvān sarva-siddhi-daḥ |
sarva-śuddha-priyāntā ca tasyā bījādikā smṛtā ||92||
ṣaḍ-akṣarī mahā-vidyā kathitā sarva-siddhidā |
praṇavādyā mahā-māyā rādhā lakṣmī sarasvatī ||93||
kṛṣṇa-prāṇādhikā ṅentānala-jāyānta eva ca |
kalpa-vṛkṣa-svarūpaś ca mantro 'yaṁ bhuvanākṣaraḥ ||94||
kumāra-padavī-dātā siddho yadi bhaven naraḥ |
kumāreṇārcito mantraḥ pādme pādma-sutena ca ||95||
pādmena dattaḥ putrāya puṣkare sūrya-parvaṇi |
sapta-lakṣa-japenaiva mantra-siddhir bhaven nṛṇām ||96||
sarva-stambhaṁ sarva-siddhiṁ labhate sādhakaḥ sadā |
kṛṣṇena datto goloke brahmaṇo virajā-taṭe ||97||
tena dattaś ca mahyaṁ ca tubhyaṁ datto mahā-mune |
praṇavādyā ca sarvādyā mahā-māyā sarasvatī ||98||

kṛṣṇa-priyā caturthy-antā citra-bhānu-priyāntakā |
ekādaśākṣaro mantro raṅgayopāsitas tathā ||99||
mukti-pradaś ca mantro 'yaṁ tīrtha-pūtaś ca siddhidaḥ |
manoyāyī bhaved atra cānto yāti parāṁ gatim ||100||
daśa-lakṣa-japenaiva mantra-siddhir bhaven nṛṇām |
praṇavādyā ca sarvādyā mahā-lakṣmīḥ sarasvatī ||101||
sarvādyā sā caturthy-antā vīta-hotra-priyāntakā |
daśākṣaro mahā-mantro dāsya-bhakti-prado hareḥ ||102||
yogīndraś ca bhaved atra mantra-siddhir bhaved yadi |
nava-lakṣa-japenaiva mantra-siddhir bhaven nṛṇām ||103||
sarva-mantreṣu sāraś ca mantra-rājaḥ prakīrtitaḥ |
tulasyopāsito mantraś catur-varga-phala-pradaḥ ||104||
vyāsenopāsito 'yaṁ ca tathā nārāyaṇārṣiṇā |
sāra-bhūtaṁ mayoktaṁ te paraṁ mantra-catuṣṭayam |
sukhadaṁ bhaktidaṁ śuddhaṁ kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi ||105||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre tṛtīya-rātre
hari-bhakti-jñāna-nirūpaṇaṁ nāma
tṛtīyo 'dhyāyaḥ
||3||

(4)

dvitīya-rātre caturtho 'dhyāyaḥ

atha rādhā-praśna-kathanam

śrī-nārada uvāca—
mantropayuktaṁ dhyānaṁ ca tathā pūjā-vidhānakam |
stavanaṁ kavacaṁ caiva vada veda-vidāṁ vara ||1||

śrī-bhagavān uvāca—
dhyānaṁ ca śrūyatāṁ vatsa sāma-vedoktam eva ca |
śrī-kṛṣṇena kṛtaṁ pūrvaṁ sarveṣām abhivāñchitam ||2||
śveta-campaka-varṇābhāṁ candra-koṭi-sama-prabhām |
bibhratīṁ kavarī-bhāraṁ mālatī-mālya-bhūṣitam ||3||
vahni-śuddhāṁśukādhānāṁ ratna-bhūṣaṇa-bhūṣitam |
īṣaddhāsya-prasannāsyāṁ bhaktānugraha-kārikām ||4||
brahma-svarūpāṁ paramāṁ kṛṣṇa-rāmāṁ manoharām |
kṛṣṇa-prāṇādhikāṁ devīṁ kṛṣṇa-vakṣaḥ-sthala-sthitām ||5||
kṛṣṇa-stutāṁ kṛṣṇa-kāntāṁ śāntāṁ sarva-pradāṁ satīm |
nirliptāṁ nirguṇāṁ nityāṁ satyāṁ śuddhāṁ sanātanīm ||6||
goloka-vāsinīṁ goptrīṁ vidhātrīṁ dhātur eva tām |
vṛndāṁ vṛndāvana-carīṁ vṛndāvana-vinodinīm ||7||
tulasy-adhiṣṭhātṛ-devīṁ gaṅgārcita-padāmbujām |
sarva-siddhi-pradāṁ siddhāṁ siddheśīṁ siddha-yoginīṁ ||8||
suyajña-yajñādhiṣṭhātrīṁ suyajñāya mahātmane |
vara-dātrīṁ ca varadāṁ sarva-sampat-pradāṁ satām ||9||
gopībhiḥ supriyābhiś ca sevitāṁ śveta-cāmaraiḥ |
ratna-siṁhāsana-sthāṁ ca ratna-darpaṇa-dhāriṇīm ||10||
krīḍā-paṅkaja-hastābhyāṁ parāṁ kṛṣṇa-priyāṁ bhaje |
dhyātvā śirasi puṣpaṁ ca dātvā prakṣālya hastakam ||11||
punar dhyātvā ca bhaktyā ca dadyāt tasyai prasūnakam |
tāṁ ṣoḍaśopacareṇa saṁpūjya parameśvarīm ||12||
puṣpāñjali-trayaṁ datvā stutvā ca kavacaṁ paṭhet |
pūjā-kramaṁ parīhāraṁ vatsa matto niśāmaya ||13||
mantraṁ samupa-cārāṇāṁ śṛṇv anukramaṇena ca |
punar dhyātvā yathā devī puṣpāñjali-yuto bhavet ||14||
imaṁ mantraṁ parīhāraṁ kurute bhakti-pūrvakam |
nārāyaṇi mahā-māye viṣṇu-māye sanātani ||15||
prāṇādhidevi kṛṣṇasya mām uddhāra bhavārṇavāt |
saṁsāra-sāgare ghore bhītaṁ māṁ śaraṇāgatam ||16||
prapannaṁ patitaṁ mātar māṁ uddhāra hari-priye |
asaṁkhyā-yoni-bhramaṇād ajñānāndha-tamo 'nvitam ||17||
jvaladbhir jñāna-dīpaiś ca māṁ suvartma pradarśaya |
sarvebhyo 'pi vinirmuktaṁ kuru rādhe sureśvari ||18||

māṁ bhaktānuraktaṁ ca kātaraṁ yama-tāḍanāt |
tvat-pāda-padma-yugale pāda-padmālayārcite ||19||
dehi mahyaṁ parāṁ bhaktiṁ kṛṣṇena parisevite |
snigdha-dūrvāṅkuraiḥ śukla-puṣpaiḥ kusuma-candanaiḥ ||20||
kṛṣṇa-dattārghya-śobhāḍhye bhakti-mādhvīka-saṁkule |
āsanaṁ bhāsvad-uttuṅgama-mūlyaṁ ratna-nirmitam ||21||
mayā niveditaṁ bhaktyā gṛhāṇa parameśvari |
nānā-tīrthodbhavaṁ puṇyaṁ śītalaṁ ca sunirmalam ||22||
mayā niveditaṁ bhaktyā pādyaṁ ca pratigṛhyatām |
snigdha-dūrvākṣataṁ śukla-puṣpa-kuṁkuma-candanam ||23||
tīrtha-toyānvitaṁ devi gṛhaṇārghyaṁ sureśvari |
vahni-śuddhaṁ vastra-yugmam amūlyam atulaṁ param ||24||
mayā niveditaṁ bhaktyā gṛhāṇa jagad-ambike |
grathitaṁ sūkṣma-sūtreṇa pārijāta-vinirmitam ||25||
janma-mṛtyu-jarā-vyādhi-hare mālyaṁ gṛhāṇa me |
kastūrī-kuṁkumāktaṁ ca sugandhi snigdha-candanam ||26||
rādhe mātar nirābodhe mad-gṛhāṇānulepanam |
śukla-puṣpa-samūhaṁ ca sugandhi candanānvitam ||27||
mayā niveditaṁ bhaktyā puṣpaṁ devi pratigṛhyatām |
vanaspati-raso divyo gandha-vastubhir anvitaḥ ||28||
mayā nivedito bhaktyā dhūtopaṁ pratigṛhyatām |
andha-kāra-bhaya-dhvaṁsī māṅgalyo viśva-pāvanaḥ ||29||
mayā nivedito bhaktyā dīpo 'yaṁ pratigṛhyatām |
sudhā-pūrnaṁ ratna-kumbhaṁ śatakaṁ ca sudurlabham ||30||
mādhvīka-kumbha-lakṣaṁ ca naivedyaṁ devi gṛhyatām |
miṣṭānna-svastikānāṁ ca lakṣa-puñjaṁ manoharam ||31||
śarkarā-rāśi-lakṣaṁ ca naivedyaṁ devi gṛhyatāṁ |
saṁskṛtaṁ pāyasaṁ piṣṭhaṁ śālyannaṁ vyañjanānvitam ||32||
śarkarā-dadhi-dugdhāktaṁ naivedyaṁ devi gṛhyatām |
phalānāṁ ca supakvānām āmrādīnāṁ tri-lakṣam ||33||
rāśīnāṁ ca mayā dattaṁ bhaktyā ca devi gṛhyatām ||
dadhi-kulyā-śataṁ caiva madhu-kulyāśataṁ tathā ||34||
ghṛta-kulyā-śataṁ caiva gṛhāṇa parameśvari |
dugdha-kulyā-śataṁ ramyaṁ guḍa-kulyā-śataṁ tathā ||35||
mayā niveditaṁ bhaktyā gṛhāṇa parameśvari |
nānā-tīrthodbhavaṁ ramyaṁ sugandhi-vastu-vāsitam ||36||
mayā niveditaṁ bhaktyā śīta-toyaṁ gṛhāṇa me |
payaḥ-phena-nibhā śayyā ratnendra-sāra-nirmitā ||37||
mayā niveditā bhaktyā tāṁ gṛhāṇa sureśvari |
bhūṣaṇāni ca ramyāṇi sad-ratna-nirmitāni ca ||38||
mayā niveditāni bhaktyā gṛhāṇa parameśvari |
tāmbūlaṁ ca paraṁ ramyaṁ karpūrādi-suvāsitam ||39||
mayā niveditaṁ bhaktyā gṛhāṇa parameśvari |
sindūraṁ śobhanaṁ rādhe yoṣitāṁ supriyaṁ sadā ||40||
mayā niveditaṁ bhaktyā sindūraṁ pratigṛhyatām |

paraṁ supakva-tailaṁ ca sugandhi-vastu-saṁskṛtam ||41||
mayā niveditaṁ bhaktyā tailaṁ ca pratigṛhyatām |
puṣpāñjali-trayaṁ datvā dāsī-vargaṁ prapūjayet ||42||
pādyādikaṁ pṛthag datvā praṇamed daṇḍavad bhuvi |
mālatīṁ mādhavīṁ raktāṁ ratna-mālāvatīṁ satīm ||43||
campāvatīṁ madhumatīṁ suśīlāṁ vana-mālikām |
candra-vālīṁ candra-mukhīṁ padmāṁ padma-mukhīṁ śubhāṁ ||44||
kamalāṁ kālikāṁ kṛṣṇa-priyāṁ vidmādharīṁ tathā |
sampūjya bhaktyā sarvās tā baṭu-vargaṁ prapūjayet ||45||
sānandaṁ paramānandaṁ sumitraṁ santanuṁ tathā |
etān saṁpūjya pratyekaṁ stotraṁ ca kavacaṁ paṭhet ||46||
japet ṣaḍ-akṣarīṁ vidyāṁ śrī-kṛṣṇenaiva sevitām |
yathā-śakti bhakti-yukto daṇḍavat praṇamet sadā ||47||
stotraṁ ca sāma-vedoktaṁ prapaṭhed bhakti-samyutaḥ |
rādhā raseśvarī ramyā rāmā ca paramātmanaḥ ||48||
rāsodbhavā kṛṣṇa-kāntā kṛṣṇa-vakṣaḥ-sthala-sthitā |
kṛṣṇa-prāṇādhidevī ca mahā-viṣṇoḥ prasūr api ||49||
sarvādyā viṣṇu-māyā ca satyā nityā sanātanī |
brahma-svarūpā paramā nirliptā nirguṇā parā ||50||
vṛndā vṛndāvane sā ca virajā-taṭa-vāsinī |
goloka-vāsinī gopī gopīśā gopa-mātṛkā ||51||
sānandā paramānandā nanda-nandana-kāminī |
vṛṣabhānu-sutā śāntā kāntā pūrṇatamā ca sā ||52||
kāmyā kalāvatī kanyā tīrtha-pūtā satī śubhā |
sapta-triśac ca nāmāni vedoktāni śubhāni ca ||53||
sāra-bhutāni puṇyāni sarva-nāmasu nārada |
yaḥ paṭhet saṁyutaḥ śuddho viṣṇu-bhakto jitendriyaḥ ||54||
ihaiva niścalāṁ lakṣmīṁ labdhvā yāti hareḥ padam |
hari-bhaktiṁ harer dāsyaṁ labhate nātra saṁśayaḥ ||55||
bhakto lakṣa-japenaiva stotra-siddho bhaved dhruvam |
siddha-stotro yadi bhavet sarva-siddheśvaro bhavet ||56||
vahni-stambhaṁ jala-stambhaṁ mana-stambhaṁ hradas tathā |
manoyāyitvam iṣṭaṁ ca labhate nātra saṁśayaḥ ||57||
stotra-smaraṇa-mātreṇa jīvan-mukto bhaven naraḥ |
pade pade 'śva-medhasya labhate niścitaṁ phalam ||58||
koṭi-janmārjitāt pāpāt brahma-hatyā-śatād api |
stotra-smaraṇa-mātreṇa mucyate nātra saṁśayaḥ ||59||
mṛta-vatsā kāka-bandhyā mahā-bandhyā prasūyate |
śṛṇoti varṣam ekaṁ yā śuddhā svinnanna-bhojinī ||60||
śṛṇoti māsam ekaṁ yaḥ sarvābhīṣṭaṁ labhen naraḥ |
sāma-veda-kumāraṁ tam ity āha kamalodbhavaḥ ||61||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
hari-bhakti-jñāna-kathane
rādhā-praśna-kathanaṁ nāma

caturtho 'dhyāyaḥ
||4||

(5)

dvitīya-rātre pañcamo 'dhyāyaḥ

atha rādhikā-kavacam

śrī-nārada uvāca—
sarvaṁ śrutaṁ jagan-nātha yad yan manasi vāñchitam |
adhunā śrotum icchāmi rādhikā-kavacaṁ param ||1||

śrī-mahādeva uvāca—
kṣamasva brahmanaḥ putra devarṣe muni-puṅgava |
yan niṣiddhaṁ bhagavatā kṛṣṇena paramātmanā ||2||
kathaṁ vakṣyāmi he vatsa suguptaṁ kavacaṁ mune |
kaṇṭhe dadhāra bhagavān bhaktyā ratna-puṭena yat ||3||
paramānanda-sandoha-kavacaṁ ca sudurlabham |
ṣaḍ-akṣarīṁ mahā-vidyāṁ nitya-bhaktyā japed dhariḥ ||4||
nityaṁ prapūjayen nityaṁ nityaḥ satyaḥ parāt paraḥ |
sā pūjayet prabhuṁ nityaṁ japed ekādaśākṣaram ||5||
mahyaṁ ca kavacaṁ datvā niṣiddhaṁ paramātmanā |
idam eveti kavacaṁ dattaṁ tenaiva brahmaṇe ||6||
dharmāya brahmaṇā dattaṁ tena nārāyaṇāya ca |
nārāyaṇena kaṇṭha-sthaṁ subhadrāya dade purā ||7||
kṣamasva kathituṁ nālaṁ kṣamasva bhagavan mune |
guruṇā ca niṣiddhaṁ ca na vaktavyaṁ kadācana ||8||

śrī-nārada uvāca—
māṁ bhaktam anuraktaṁ ca nātha mā kuru vañcanām |
tvam eva kṛṣṇas tvaṁ śambhur dvayor bhedo na sāmni ca ||9||
paratantro niṣiddhaṁ ca vākyaṁ kathitum akṣamaḥ |
śṛṇoti kasya vā vākyaṁ yaḥ sva-tantraḥ svayaṁ prabhuḥ ||10||
yadi māṁ kavacaṁ nātha na vakṣyasi sudurlabham |
dehaṁ tyaktvā brahma-hatyāṁ dāsyāmi tubhyam īśvara ||11||
sad-vaṁśa-jātaḥ śiṣyaś ca śuddhaḥ subrāhmaṇaḥ sudhīḥ |
manyate kṛṣṇa-tulyaṁ ca guruṁ parama-dhārmikaḥ ||12||
deva-manyaṁ kṛṣṇa-tulyaṁ yo bravīti narādhamaḥ |
brahma-hatyāṁ ca labhate mahā-mūrkho na saṁśayaḥ ||13||
paramātmā svayaṁ kṛṣṇo nirguṇaḥ prakṛteḥ paraḥ |
tato devās tad-aṁśāś ca saguṇāḥ prākṛtāḥ smṛtāḥ ||14||
sarve janyāḥ kṛtrimāś ca purā brahmādayaḥ surāḥ |
sarveṣāṁ janakaḥ kṛṣṇaḥ paramādyaḥ parāt paraḥ ||15||
śṛṇu vakṣyāmi viprendra rādhikā-kavacaṁ śubham |
paramānanda-sandohābhidham iṣṭaṁ sudurlabham ||16||
kṛṣṇena dattaṁ mahyaṁ ca śata-śṛṅge ca parvate |
nirāmaye ca goloke puṇye vṛndāvane vane ||17||

rādhikā-sad-vidhāne ca śobhane rāsa-maṇḍale |
gopa-gopī-kadambaiś ca veṣṭite samabhīpsite ||18||
ahaṁ tubhyaṁ pradāsyāmi pravaktavyaṁ na kasyacit |
yad dhṛtvā paṭhanād bhakto jīvan-mukto bhaved dhruvam ||19||
brahma-hatyā-lakṣa-pāpān mucyate nātra saṁśayaḥ |
koṭi-janmātjitāt pāpād upadeśāt pramucyate ||20||
aśva-medha-sahasraṁ ca rāja-sūya-śataṁ tathā |
viprendra kavacasyāsya kalāṁ nārhati ṣoḍaśīm ||21||
śiṣyāya viṣṇu-bhaktāya sādhakāya prakāśayet |
śaṭhāya pariśiṣyāya datvā mṛtyuṁ labhen naraḥ ||22||
viprendra kavacasyāsya ṛṣir nārāyaṇaḥ svayam |
kṛṣṇasya bhakti-dāsye ca viniyogaḥ prakīrtitaḥ ||23||
sarvādyā me śiraḥ pātu keśaṁ keśava-kāminī |
bhālaṁ bhagavatī pātu līlā locana-yugmakam ||24||
nāsāṁ nārāyaṇī pātu sānandā cādharauṣṭhakam |
jihvāṁ pātu jagan-mātā dantaṁ dāmodara-priyā ||25||
kapola-yugmaṁ kṛṣṇeśā kaṇṭhaṁ kṛṣṇa-priyāvatu |
karṇa-yugmaṁ sadā pātu kālindī-kūla-vāsinī ||26||
vasundhareśā vakṣo me paramā sā payo-dharam |
padma-nābha-priyā nābhiṁ jaṭharaṁ jāhnavīśvarī ||27||
nityā nitamba-yugmaṁ me kaṅkālaṁ kṛṣṇa-sevitā |
parāt parā pātu pṛṣṭhaṁ suśroṇī śroṇikāyugam ||28||
paramādyā pāna-yugmaṁ nakharāṁś ca narottamā |
sarvāṅgaṁ me sadā pātu sarveśā sarva-maṅgalā ||29||
pātu rāmeśvarī rādhā svapne jāgaraṇe ca mām |
jale sthale cāntarīkṣe sevitā jala-śāyinī ||30||
prācyāṁ me satataṁ pātu paripūrṇatama-priyā |
vahnīśvarī vahni-koṇe dakṣiṇe duḥkha-nāśinī ||31||
nairṛte satataṁ pātu nara-kārṇava-tāriṇī |
vāruṇe vana-mālīśā vāyavyāṁ vāyu-pūjitā ||32||
kaubere māṁ sadā pātu kūrmeṇa pariṣevitā |
aiśānyām īśvarī pātu śata-śṛṅga-nivāsinī ||33||
vane vana-carī pātu vṛndāvana-vinodinī |
sarvatra santataṁ pātu sarveśā virajeśvarī ||34||
prathame pūjitā yā ca kṛṣṇena paramātmanā |
ṣaḍ-akṣaryā vidyayā ca sā māṁ rakṣatu kātaram ||35||
dvitīye pūjitā devī śambhunā rāsa-maṇḍale |
nānā-saṁbhṛta-saṁbhārair māyā prakṛtir īśvarī ||36||
saptākṣaryā vidyayā ca pūjyayā pranavādyayā |
tṛtīye pūjitā devī brahmanā paramādaram ||37||
śrī-bīja-yuktayā bhaktyā cāṣṭākṣaryā ca vidyayā |
caturthe pūjitā devī śiṣeṇa vighna-nāśinī ||38||
tenaiva sevitā vidyā māyā-yuktā navākṣarī |
vidyā sā cāpi dharmeṇa sevitā parameśvarī ||39||
dharmeṇa dattā sā vidyā putra nārāyaṇarṣaye |

narāya śuddha-bhaktāya sā ca vidyā manoharā ||40||
navākṣarī mahā-vidyā kāmadevena seviitā |
tad-adhīnaṁ sarva-viśvaṁ pūjyayā vidyayā yayā ||41||
samprāpa dāhikāṁ śaktiṁ vahniś ca vidyayā yayā |
navākṣarī mahā-vidyā vāyunā pariṣevitā ||42||
viśveṣāṁ prāṇa-rūpaś ca pūjyayā vidyayā yayā |
sarvādhāraś ca pūjyaś ca balavān sarvato 'bhavat ||43||
śeṣādhāraś ca kūrmaś ca pūjyayā vidyayā yayā |
viśvādhāraś ca śeṣaś ca tayā ca vidyayā yayā ||44||
dharādharā ca sarveṣāṁ tayā ca vidyayā sadā |
tayaiva vidyayā śuddhā raṅgā bhuvana-pāvanī ||45||
tayaiva tulasī śuddhā tīrtha-pūtā babhūva sā |
tayā svāhā vahni-jāyā pitṝṇāṁ kāminī svadhā ||46||
lakṣmīr māyā kāma-vāṇī sarvādyā praṇavādikā |
rāmeśvarī rādhikā sā ṅentā vahni-priyāntakā ||47||
tat-ṣoḍaśī mahā-vidyā paripūrṇatamā śrutau |
kāma-dhenu-svarūpā sā sarva-siddhi-pradāyinī ||48||
purā sanat-kumāreṇa ṣoḍaśī parisevitā |
sanakena sanandena tathā sanātanena ca ||49||
śukreṇa guruṇā pūjyā siddhā vyāsena sevitā |
papau samudraṁ so 'gastyaḥ pūjyayā vidyayā yayā ||50||
rameśvarī ṅenta-hīnā ṣoḍaśyā muni-paṅgava |
dadhīcinā sevitā sā vidyā ca dvādaśākṣarī ||51||
tayā tadasthi cāvyartha-mantram eva babhūva ha |
catur-daśendrāvacchinnaṁ munir āsīn nirāpadaḥ ||52||
svecchāmṛtyur muniś caiva jitaḥ kālo 'pi vidyayā |
devānāṁ prāthanenaiva tatyāja sa kalevaram ||53||
matto mantraṁ gṛhītvā ca jajāpa puṣkare muniḥ |
śata-varṣaṁ tapas taptā dadarśa parameśvarīm ||54||
datvā sā svapadaṁ tasmai golokaṁ ca jagāma sā |
dehaṁ tyaktvā ca sa munir golokaṁ prayayau purā ||55||
ity evaṁ kathitaṁ vatsa kavacaṁ paramādbhutam |
paramānanda-sandehaṁ vedeṣu ca sudurlabham ||56||
śrī-kṛṣṇenaiva kathitaṁ mahyaṁ bhaktāya bhaktitaḥ |
mayā tubhyaṁ pradattaṁ ca pravaktavyaṁ na kasyacit ||57||
gurum abhyarcya vidhinā vastrālaṁkāra-candanaiḥ |
namas kṛtya paraṁ bhaktyā kavacaṁ dhārayet sudhīḥ ||58||
paṭhitvā kavacaṁ divyaṁ paramādara-pūrvakam |
gurave dakṣiṇāṁ datvā labhet tasya śubhāśiṣam ||59||
mahā-mūḍho nopadiṣṭaḥ kavacaṁ dhārayet paṭhet |
niṣphalaṁ tad bhavet sarvaṁ śata-lakṣaṁ japed yadi ||60||
upadiṣṭo yadi paṭhet dhārayet kaṇṭha-deśataḥ |
jale vahnau ca śastrāste maraṇaṁ no bhaved dhruvam ||61||
kavacasya prasādena jīvan-mukto bhaven naraḥ |
anena kavacanenaiva śaṅkha-cūḍaḥ pratāpavān ||62||

yuyudhe sa mayā sārdhaṁ varṣaṁ ca narmadā-taṭe |
na viddho mama śūlena datvā ca kavacaṁ mṛtaḥ ||63||
sarvāṇy eva hi dānāni vratāni niyamāni ca |
tapāṁsi yajñāḥ puṇyāni tīrthāny anaśanāni ca ||64||
sarvāṇi kavacasyāsya kalāṁ nārhanti ṣoḍaśīm |
idaṁ kavacam ajñātvā bhajed yaḥ parameśvarīm ||65||
śata-lakṣa-prajapto 'pi na mantraḥ siddhi-dāyakaḥ |
ity evaṁ kathitaṁ sarvaṁ rādhikā-kavacaṁ mune ||66||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
hari-bhakti-jñāna-kathane
kavaca-prakāśanaṁ nāma
pañcamo 'dhyāyaḥ
||5||

(6)

dvitīya-rātre ṣaṣṭo' dhyāyaḥ

atha rādhā-praśaṁsā

śrī-mahādeva uvāca—
jagan-mātur upākhyānaṁ tubhyaṁ ca kathitaṁ mayā |
sudurlabhaṁ suguptaṁ ca vedeṣu ca caturṣu ca ||1||
purāṇeṣv itihāseṣu pañca-rātreṣu pañcasu |
atīva puṇyadaṁ śuddhaṁ sarva-pāpa-praṇāśanam ||2||
saṁkṣepeṇaiva kathitaṁ rādhākhyānaṁ manoharam |
kāpileye pañca-rātre vistīrṇam atisundaram ||3||
nārāyaṇena kathitaṁ munaye kapilāya ca |
siddha-kṣetre puṇyatame pratyakṣaṁ mama sannidhau ||4||
tatroktaṁ hariṇā sārdhaṁ suśrāva kamalodbhavaḥ |
śuśruvur munayaḥ sarve cedam eva paraṁ vacaḥ ||5||
ādau samuccared rādhāṁ paścāt kṛṣṇaṁ ca mādhavam |
viparītaṁ yadi paṭhet brahma-hatyāṁ labhed dhruvam ||6||
śrī-kṛṣṇo jagatāṁ tāto jagan-mātā ca rādhikā |
pituḥ sad-guṇo mātā vandyā pūjyā garīyasī ||7||
daiva-doṣeṇa mahatā ye ca nindanti rādhikām |
vāmācārāś ca mūrkhāś ca pāpinaś ca hari-dviṣaḥ ||8||
kumbhī-pāke tapta-taile tiṣṭhanti brahmaṇaḥ śatam |
ihaiva tad-vaṁśa-hīnaḥ sarva-nāśāya kalpate ||9||
bhaved rogī ca patito vighnas tasya pade pade |
hariṇoktaṁ brahma-kṣetre mayā ca brahmaṇā śrutam ||10||
trailokya-pāvanīṁ rādhāṁ santo 'sevanta nityaśaḥ |
yat pāda-padme bhaktyārghyaṁ nityaṁ kṛṣṇo dadāti ca ||11||
yat pāda-padma-nakhare puṇye vṛndāvane vane |
susnigdhālaktakarasaṁ premnā bhaktyā dadau parā ||12||
rādhā-carvita-tāmbūlaṁ cakhāda madhusūdanaḥ |
dvayoś caike na bhedaś ca dugdha-ghāvalyayo 'rthā ||13||
śrī-kṛṣṇorasi yā rādhā yad vāmāṁśena sambhavā |
mahā-lakṣmīś ca vaikuṇṭhe sā ca nārāyaṇorasi ||14||
sarasvatī sā ca devī viduṣāṁ jananī parā |
kṣīroda-sindhu-kanyā sā viṣṇor urasi māyayā ||15||
sāvitrī brahmaṇo loke brahma-vakṣa-sthala-sthitā |
purā surāṇāṁ tejaḥsu sāvirbhūtvā dayā hareḥ ||16||
svayaṁ mūrtimatī bhūtvā jaghāna daitya-saṅghakān |
dadau rājyaṁ mahendrāya kṛtvā niṣkaṇṭakaṁ padam ||17||
kālena sā bhagavatī viṣṇu-māyā sanātanī |
babhūva dakṣa-kanyā ca paraṁ kṛṣṇājñayā mune ||18||
tyaktvā dehaṁ pitur yajñe mamaiva nindayā mune |
pitṝṇāṁ mānasī kanyā menā kanyā babhūva sā ||19||

āvirbhūtā parvate sā teneyaṁ pārvatī satī |
sarva-śakti-svarūpā sā durgā durgati-nāśinī ||20||
buddhi-svarūpā paramā kṛṣṇasya paramātmanaḥ |
sampad rūpendra-gehe sā svarga-lakṣmī-svarūpiṇī ||21||
martye lakṣmī rāja-gehe gṛha-lakṣmīr gṛhe gṛhe |
pṛthak pṛthak ca sarvatra grāmeṣu grāma-devatā ||22||
jale satya-svarūpā sā gandha-rūpā ca bhūmiṣu |
śabda-rūpā ca nabhasi śobhā-rūpā niśākare ||23||
prabhā-rūpā bhāskare sā nṛpendreṣu sa sarvataḥ |
bahlau sā dāhikā śaktiḥ sarva-śaktiś ca jantuṣu ||24||
sṛṣṭi-kāle ca sā devī mūla-prakṛtir īśvarī |
mātā bhaven mahā-viṣṇoḥ sa eva mahān virāṭ ||25||
yasya lomasu viśvāni tena vāsuḥ prakīrtitaḥ |
tasya devo 'pi śrī-kṛṣṇo vāsudeva itīritaḥ ||26||
mahato vai sṛṣṭi-vidhau cāhaṅgkāry abhavan mune |
tato hi rūpa-tanmātraṁ śabda-tanmātra ityataḥ ||27||
tato hi sparśa-tanmātram evaṁ sṛṣṭi-kramo mune |
sṛṣṭi-bīja-svarūpā sā nahi sṛṣṭis tayā vinā ||28||
vinā mṛdaṁ ghaṭaṁ kartuṁ kulālaś ca na ca kṣamaḥ |
vinā svarṇaṁ svarṇa-kāraḥ kuṇḍalaṁ kartum akṣamaḥ ||29||
evaṁ te kathitaṁ sarvam ākhyānam atidurlabham |
janma-mṛtyu-jarā-vyādhi-śoka-duḥkha-haraṁ param ||30||
ārādhya suciraṁ kṛṣṇaṁ yad yat kāryaṁ bhaven nṛṇām |
rādhopāsanayā tac ca bhavet svalpena kālataḥ ||31||
tasyāpi māyayā sārdhaṁ sarvaṁ viśvaṁ mahā-mune |
viṣṇu-māyā bhagavatī kṛpāṁ yaṁ yaṁ karoti ca ||32||
sa ca prāpnoti kṛṣṇaṁ ca tad-bhakti-dāsyam īspitam |
ity evaṁ kathitaṁ sarvaṁ paraṁ ca sukha-mokṣadam |
nātisāraṁ ca subhadaṁ kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi ||33||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
śiva-nārada-saṁvāde bhakti-jñāna-kathane
rādhā-praśaṁsā nāma
ṣaṣṭho 'dhyāyaḥ
||6||

dviṭiya-rātre saptamo 'dhyāyaḥ

śrī-nārada uvāca—
bhakti-jñānaṁ śrutaṁ nātha paramādbhutam īpsitam |
mukti-jñāna-vidhānaṁ ca vistīrṇaṁ vaktum arhasi ||1||

śrī-mahādeva uvāca—
līnatā hari-pādābje muktir atyabhidhīyate |
idam eva hi nirvāṇaṁ vaiṣṇavānām asammatam ||2||
sālokya-sārṣṭi-sāmīpya-sārūpyam ity ataḥ kramāt |
bhogarīpaṁ ca sukhadam it mukti-catuṣṭayam ||3||
śrī-harer bhakti-dāsyaṁ ca sarva-mukteḥ paraṁ mune |
vaiṣṇavānām abhimataṁ sārāt sāraṁ parāt param ||4||
kāśyāṁ ca maraṇaṁ putra paraṁ nirvāṇā-kāraṇam |
dakṣa-karṇe mṛtyu-kāle mayoktaṁ mantram eva ca ||5||
nirvāṇa-mokṣadaṁ vatsa karma-mūla-nikṛntanam |
nirvāṇa-mokṣam evedaṁ mokṣa-vidbhiḥ prakīrtitam ||6||
gaṅgāyāṁ ca jale muktiḥ kṣetre nārāyaṇe mune |
jñānataś cet tyajet prāṇān kṛṣṇa-smaraṇa-pūrvakam |
jale sthale cāntarīkṣe gaṅgā-sāgara-saṁgame ||7||

śrī-nārada uvāca—
prāṇināṁ yena mantreṇa muktir bhavati śāśvatī |
vārāṇasyāṁ tvayoktaṁ ca tan māṁ kathitum arhasi ||8||
anyathāhaṁ kṛpā-sindho sadyas tyakṣye kalevaram |
māṁ bhaktam anuraktaṁ ca nātha mā kuru vañcanām ||9||

śrī-mahādeva uvāca—
guptaṁ veda-purāṇeṣu cet itihāseṣu nārada |
pañca-rātreṣu sarveṣu kathaṁ vakṣyāmi māṁ vada ||10||
ahaṁ hatyābhayenaiva vakṣyāmi gopanaṁ param |
śrūyatāṁ dakṣa-karṇe ca na vaktavyaṁ kadācana ||11||
mantro 'yaṁ mantra-sārād yaḥ sarvādya-bīja-madhyamaḥ |
pañca-vargādvitīyaś ca varṇaś ca gurumān bhavet ||12||
pañcame panhcamo varṇo viṣṇumān ṅenta eva saḥ |
jagat-pūti-priyāntaś ca mantraḥ saptākṣaro mune ||13||
prayāge muṇḍanaṁ caiva paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
dolāyamānaṁ govindaṁ puṇye vṛndāvane vane ||14||
dṛṣṭi-mātreṇa viprendra paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
nirvāṇaṁ dṛṣṭi-mātreṇa mañca-sthaṁ madhu-sūdanam ||15||
ratha-sthaṁ vāmanaṁ caiva nirvāṇaṁ dṛṣṭi-mātrataḥ |
kārtikī-pūrṇimāyāṁ va rādhārcā-dṛṣṭi-pūjanam ||16||

yatra tatra na niyamo paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
paraṁ śiva-caturdaśyāṁ śivaṁ saṁsthāpya pūjanam ||17||
tad-dine 'naśanaṁ vipra paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
śubhāśubhaṁ ca yat karma tat tat karma-nikṛntanam ||18||
smaraṇaṁ śrī-hareḥ pāda-padmaṁ nirvāṇa-kāraṇam |
vaiśākhyāṁ puṣkara-snānaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||19||
gaṅgā-sāgara-toye ca mṛtyur nirvāṇa-kāraṇam |
kārtikyāṁ ca śilā-dānaṁ pṛthivī-vipula.dānakam ||20||
kārtike tulasī-dānaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
brahma-saṁsthāpanaṁ caiva paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||21||
kanyā-dānaṁ vaiṣṇavāya paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
paraṁ nirvāṇa-bījaṁ ca vaiṣṇavocchiṣṭa-bhakṣaṇam ||22||
viṣṇu-mantropāsakānāṁ dvijānāṁ ca dvijarṣabha |
tat-pādodaka-bhakṣaṁ ca paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||23||
svarṇa-śṛṅga-nibaddhānāṁ gavāṁ lakṣa-pradānakam |
pṛthivī-dānaṁ ca viprendra paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||24||
pare nārāyaṇa-kṣetre lakṣa-nāma harer japet |
nāśanaṁ sarva-pāpānāṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||25||
śiva-lakṣyārcanaṁ bhaktyā kṣetre nārāyaṇe mune |
vidhivad-dakṣiṇā-dānaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||26||
paraṁ rādheśayor mantra-grahaṇaṁ vaiṣṇavād dvijāt |
śuddhe nārāyaṇa-kṣetre paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||27||
granthāṣṭādaśa-sāhasraṁ dvādaśa-skandha-sammitam |
śuka-proktaṁ bhāgavataṁ śrutvā nirvāṇatāṁ vrajet ||28||
purā bhagavatā proktaṁ kṛṣṇena brahmaṇe mune |
purāṇa-sāraṁ śuddhaṁ tat tena bhāgavataṁ viduḥ ||29||
brahma-vaivartaṁ śravaṇaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
yatraiva vivṛtaṁ brahma śuddhaṁ nirguṇam īspitam ||30||
brahma-prakṛti-gaṇeśa-kṛṣṇāvirbhāva-varṇanam |
catuḥkhaṇḍa-parimitaṁ brahma-vaivartam īspitam ||31||
parāśara-kṛtaṁ puṇyaṁ dhanyaṁ viṣṇu-purāṇakam |
bhaktyā tac chravaṇaṁ vatsa paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||32||
yatra tatra dine vatsa harer nāmānukīrtanam |
paraṁ nirvāṇa-bījaṁ ca śrī-kṛṣṇa-vrata-pūjanam ||33||
yad yat kṛtaṁ satāṁ karma kṛṣṇe bhaktyā tad-arpaṇam |
karma-nirmūlanaṁ tac ca smaraṇaṁ mukti-kāraṇam ||34||
yad eka-śabda-śravaṇaṁ pañca-rātreṣu pañcasu |
upadiṣṭaṁ brāhmaṇāc ca paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||35||
pati-vratānāṁ bhaktyā ca bhartuś caraṇa-sevanam |
dvijārcanaṁ ca śūdrāṇāṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||36||
catur-varṇām api varṇānāṁ guru-kṛṣṇārcanaṁ param |
dvijānāṁ vaiṣṇavānāṁ ca sevanaṁ mukti-kāraṇam ||37||
āṣāḍhī-kārtikī-māghī-vaiśākhī-pūrṇimāsu ca |
tīrtha-snānaṁ pradānaṁ ca paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||38||
pitṛ-mātṛ-gurūṇāṁ ca sevanaṁ mukti-kāraṇam |

nigrahaś ca hṛṣīkāṇāṁ kevalaṁ mukti-kāraṇam ||39||
svadharmācaraṇaṁ śuddhaṁ vidharmāc ca nivartanam |
vedoktācaraṇaṁ vipra paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||40||
dānaṁ hiṁsāvihīnaṁ ca kṛtaṁ cānaśanaṁ mune |
nirliptaṁ śobhanaṁ karma paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||41||
devānāṁ sāttvikī pūjā śubhadā muktidā mune |
ahiṁsā paramo dharmaḥ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||42||
satya-tretā-dvāpareṣu saṁnyāsa-grahaṇaṁ satāṁ |
daṇḍa-grahaṇa-mātreṇa paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||43||
kalau daṇḍa-grahaṇenaiva paraṁ nirvāṇa-kāraṇam |
paraṁ veda-viruddhaṁ ca viparītāya kalpate ||44||
putra-bandhu-vihīnānāṁ pālanaṁ ca svayoṣitāṁ |
para-strī-varjanaṁ caiva paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||45||
tat-pālane labhen mokṣaṁ brahma-hatyāṁ ca varjanam |
anātha-bhaginī-kanyā-vadhūnāṁ paripālanam ||46||
kevalaṁ mokṣa-bījaṁ ca tat tyāge narakaṁ dhruvam |
śiśūnām api putrāṇāṁ bhrātṛṇāṁ ca tathaiva ca ||47||
parityāge ca narakaṁ pālanaṁ mokṣa-kāraṇam |
mantraṁ kanyā-pradānaṁ ca suvipre mokṣa-kāraṇam ||48||
jīvābhaya-pradānaṁ ca śaraṇāgata-rakṣaṇam |
ājñānāya jñāna-dānaṁ paraṁ nirvāṇa-kāraṇam ||49||
mukti-jñānaṁ ca kathitaṁ saṁkṣepeṇa yathāgamam |
kāpile pañca-rātreṣu kṛṣṇenoktaṁ suvistaram ||50||
adhyātmikaṁ ca kathitaṁ prathamaṁ jñānam īpsitam |
bhakti-jñānaṁ dvitīyaṁ ca kṛṣṇasya paramātmanaḥ ||51||
mukti-jñānaṁ tṛtīyaṁ ca kathitaṁ tad yathākramam |
jñāna-dvayaṁ cāvaśiṣṭaṁ yaugikaṁ māyikaṁ mune ||52||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre
śiva-nārada-saṁvāde mukti-jñāna-kathane
saptamo 'dhyāyaḥ
||7||

(8)

dvitīya-rātre 'ṣṭamo 'dhyāyaḥ

atha yoga-jñāna-kathanam

śrī-mahādeva uvāca—
yoga-jñānaṁ ca durbodham asatāṁ viṣamaṁ param |
śrūyatām idam eveti vakṣyāmi ca yathāgamam ||1||
aṇimā laghimā vyāptiḥ prākāmyaṁ mahimā tathā |
īśitvaṁ ca vaśitvaṁ ca tathā kāmāvasāyitā ||2||
dūra-śravaṇam iṣṭārtha-sādhanaṁ sṛṣṭi-pattanam |
manoyāyitvam evedaṁ para-kāya-praveśanam ||3||
prāṇināṁ prāṇa-dānaṁ ca teṣāṁ prāṇāpahārakam |
kāya-vyūhaṁ ca vāk-siddhaṁ siddhaṁ sapta-daśa smṛtam ||4||
kṛṣṇa-bhakti-vyavahitaṁ bhaktānāṁ nābhivāñchitam |
kṛṣṇa-vetana-bhug bhoktuṁ karoti dāsanāṁ mune ||5||
mūlādhāraṁ svādhiṣṭhānaṁ maṇi-pūram anāhatam |
viśuddham api cājñākhyaṁ ṣaṭ-cakraṁ parikīrtitam ||6||
śakti-kuṇḍalinī-yuktaṁ sve sve sthāne sthitaṁ mune |
yogopayuktaṁ niyataṁ yogavidbhiḥ prakīrtitam ||7||
medhyā sā manasā yuktā sunidrā-jananī nṛṇām |
iḍā sā manasā yuktā prāṇināṁ kṣud-vivardhinī ||8||
piṅgalā manasā yuktā tṛṣṇā mātā ca prāṇinām |
suṣumnā manasā yuktā nidrā-bhaṅgāya kalpate ||9||
cañcalā manasā yuktā sambhogecchā-vivardhinī |
susthirā manasā yuktā nṛṇām eva vicetanī ||10||
manaś ca nāḍī-ṣaṭkeṣu krameṇaiva bhramed aho |
atra nāsti yathāsaṁkhyaṁ svecchādhīnaṁ ca cañcalam ||11||
yoni-śiśanoparisthānaṁ mūlādhārasya nārada |
svādhiṣṭhānaṁ nābhi-deśe maṇipūraṁ ca vakṣasi ||12||
anāhataṁ tad-ūrdhvaṁ ca viśuddhaṁ kaṇṭha-deśataḥ |
ājñākhyaṁ cakṣuṣor madhye cakra-sthānaṁ prakīrtitam ||13||
mūlādhāraukasīḍā sā svādhiṣṭhāne ca piṅgalā |
suṣumnā maṇipūre sā susthirā sāpy anāhate ||14||
cañcalā sā viśuddhe ca medhyākhyā parikīrtitā |
nāḍī-sthānaṁ sa kathitaṁ yogavidbhiḥ prakīrtitam ||15||
nāḍī-yukteṣu cakreṣu śaśvad vāyuś cared aho |
baddho bhavati svājñākhye tato mṛtyuś ca prāṇinām ||16||
yogī ca baddha-niśvāso vāyu-dhāraṇayā mune |
tasya mṛtyuś ca na bhavet sādhya-vāyur mahān vaśī ||17||
vahni-stambhaṁ jala-stambhaṁ mṛdāṁ ca manasas tathā |
vāyu-tambhaṁ bahu-vidhaṁ yogī jānāti nārada ||18||
sahasra-dala-padmaṁ ca sarveṣāṁ mastake mune |
tatraiva tiṣṭhati guruḥ sūkṣma-rūpeṇa saṁtatam ||19||

tad-guroḥ pratibimbaś ca sarvatra nara-rūpakaḥ |
guru-rūpo svayaṁ kṛṣṇaḥ śiṣyāṇāṁ hita-kāmyayā ||20||
gurau tuṣṭe haris tuṣṭo harau tuṣṭe jagat-trayam |
gurur brahmā gurur viṣṇur gurur devo maheśvaraḥ ||21||
gurudevaḥ paraṁ brahma guruḥ pūjyaḥ parāt paraḥ |
harau ruṣṭe gurau tuṣṭe guru rakṣitum īśvaraḥ ||22||
sarve tuṣṭā gurau ruṣṭe na ko 'pi rakṣitum kṣamaḥ |
guruś ca jñānādgiraṇāj jñānaṁ tan-mantra-tantrayoḥ ||23||
tat-tantraḥ sa ca mantraḥ syāt kṛṣṇa-bhaktir yato bhavet |
sa eva bandhuḥ sa pitā sā maitrī jananī ca sā ||24||
sa ca bhrātā patiḥ putro yaḥ kṛṣṇa-vartma darśayet |
jala-budbudavat sarvaṁ viśvaṁ ca carācaram ||25||
bhaja rādheśvaraṁ vipra śrī-kṛṣṇaṁ prakṛteḥ param |
sa guruḥ paramo vairī bhraṣṭaṁ vartma pradarśayet ||26||
taj-janma-nāśaṁ kurute śiṣya-hatyāṁ bhaved dhruvam |
sahasra-dala-padme ca hṛdaya-stho hariḥ svayam ||27||
sarveṣāṁ prāṇināṁ vipra paramātmā nirañjanaḥ |
iti te kathitaṁ sarvaṁ yoga-jñānaṁ caturthakam |
yathāgamaṁ ca saṁkṣepaṁ kiṁ bhūyaḥ śrotum icchasi ||28||

nārada uvāca—
bhakti-jñānaṁ ca bhaktānāṁ yoga-jñānaṁ ca yoginām |
keṣāṁ vartma praśastaṁ ca tan māṁ kathitum arhasi ||29||

śrī-mahādeva uvāca—
dhyāyante yoginaḥ sarve jyoti-rūpaṁ sanātanam |
nirguṇasya śarīraṁ ca na manyante ca yoginaḥ ||30||
śarīraṁ prakṛtaṁ sarvaṁ nirguṇaḥ prakṛteḥ paraḥ |
guṇena sajjate deho nirguṇasya kuto bhavet ||31||
iti sarvaṁ yoga-śāstraṁ yogavidbhiḥ prakīrtitam |
vaiṣṇavās taṁ na manyante kumārādyā vayaṁ dvija ||32||
vadanti vaiṣṇavāḥ sarve tejas tejasvināṁ varam |
kva sambhaved vā kva bhaved iti durnayam eva ca ||33||
kṛṣṇo nityaḥ śarīrī ca tasya tejo hi vartate |
tejo 'bhyantara evāha kṛṣṇa-mūrtiḥ sanātanaḥ ||34||
dhyāyante yoginaḥ sarve tat-tejo bhakti-pūrvakam |
supakva-bhaktyā kālena yogī ca vaiṣṇavo bhavet ||35||
tejo 'bhyantara-rūpaṁ ca dhyāyante vaiṣṇavāḥ sadā |
dāsānāṁ ca kuto dāsyaṁ vinā dehena nārada ||36||
vaiṣṇavānāṁ mataṁ śastaṁ sarvebhyo 'pi ca nārada |
na vaiṣṇavāt paro jñānī brahmāṇḍeṣu ca brahmaṇaḥ ||37||
iti te kathitaṁ vatsa saṁkṣepeṇa yathāgamam |
ko vā jānāti kārtsnyena kṛṣṇa-māhātmyam īpsitam ||38||

iti śrī-nārada-pañca-rātre jñānāmṛta-sāre dvitīya-rātre

śiva-nārada-saṁvāde yoga-jñāna-kathane
aṣṭamo 'dhyāyaḥ
||8||

iti dvitīya-rātraṁ sampūrṇam